

el rossellonès J. Seb. Pons: «les velles amb l'ajuda de les ulleres encerten el punt just de les *broques*» (*Ll. de les Set Sivelles*, 143, 106). La de 'barrineta rotatòria aplicada a la punta d'un filaberquí' la sentia a Girona (1925), parlant de la d'un dentista.

Segurament un dels usos més constants en la llengua medieval fou el de 'pua o punta d'esperó' [a. 1410, *AlcM*], del qual es derivà l'important verb *brocar* 'esperonar el cavall' ja freqüent en el S. XIII, sigui en aquest sentit estricte o en el translatiu de 'atacar l'enemic', amb què apareix en les *Cròniques* de Jaume I i de Muntañer: «e don Pero Corneyl, qui oí cridar a armes, va pendre ses armes, e brocà a enant», Jaume I, 269; «segurament que, si no fossen les cèquies qui eren entre ambdues les hosts, que'l dit senyor infant haguera brocat sobre ells», Muntañer, 28. En el sentit primitiu: «con los cavallers foren en lo camp, lo cavaller crestià remembrà sa dona --- e féu davant sa faç lo senyal de la creu, e brocà son cavall e ferí lo cavaller», Lull (*Ave Maria*, *NCl.* xiv, 133.20; les tres últimes frases, repetides en *Blanquerina*, *NCl.* ii, 55.1); «çvolets anar / de fores per deportar? / --- dix a l'emperayre que broqués / axí com lo caval portar pogués; / l'emperador brocà ab ayant, / sempre lo portal hac passat ---», *Set Savis* [S. XIII], v. 2628: «féu gornir tots sos cavallers; e cant foren garnits de cascuna part, van brocar llurs cavalls, e trer lurs masses», *Amic e Melis* (*NCl.* XLVIII, 126); així com en docs. 1304 i 1324 (*Finke*, *Acta Arag.* III, 124, 453). Chabàs en el seu comentari al *Spill* de J. Roig (p. 295) diu que per «apresurar una caballeria, espolearla» encara s'usa a València; del català degué passar a l'aragonès antic, on els Furs de c. 1350 demanen *tres sueldos* per unes «spueras argentadas de broquar» (*RFE* XXII, 23).

En resum resulta clar de tot això que el sentit bàsic del tipus *BRÖCCU, *BRÖCCA, és el d'objecte prominent capaç de ficar-se dins un altre' sigui punxant-lo o percutint-lo, sigui ficant-se dins la boca, com el canonet d'un atuell de líquids, sigui merament esgarrinant o esgarrapant la pell com un broc, estarloc o branquilló d'arbre o arbust. El mot apareix ja en llatí, si bé poc sovint, i amb caràcter d'adjectiu, BROCCUS, BROCCA, i només en autors de lèxic avulgarat o almenys molt colloquial (Lucili, Varró), però no pas recents, car ja l'usa Plaute: el sentit és sempre parlant de les dents, quan són prominents, com agressives, sigui adjectiu aplicat a les dents mateixes o a la persona que les té així.

Aquesta acceptió ens recorda immediatament el sentit del mot BROKKOS que és comú a les llengües cèltiques insulars com a nom del teixó (irl. mj. *brocc*, ky. i bret. mj. *broch*), animal de morro o musell prominent, que sovint l'usa per furgar: Thurneysen, *Keltorum.*, 50; Schuchardt, *Litbl.* vi, 113; Walde-H.; i darrerament Pedersen, *Litteris* vii, 23; Pok., *IEW*, 108.5 És raonable acceptar que la noció de prominent, aplicada al musell d'un animal o a les dents d'una persona, es vagi generalitzar substantivant-se com a nom d'una branqueta o un broc que ens esgarrinxen en

passar, i acabés per designar altres objectes més feridors i fins metàl·lics. La idea ha estat acceptada, almenys en termes generals, en els diccs. de M-L (*REW*, 1319, 1320) i Wartburg (*FEW* 6 i, 543-8) i Ang. Prati (*brocco*, poc estès en els dial. i antics autors it.).

Una confirmació d'interès en les romanalles del gèl·lic, sembla trobar-se en un *broci* que com a nom d'un atuell figura en els grafits de la Gaufrzenca, que un celtista tan seriós com J. Loth (*RCelt.* xli, 49) havia identificat amb l'oc. ant. i fr. mj. *broc* 'mena d'atuell amb broc' (com hem vist en dos docs. catalans dels Ss. XIII-XIV). Algun romanista havia parlat, a propòsit d'això, d'un origen «grec» del mot romànic. Aquest suggeriment grec s'hauria hagut de rebutjar, car en grec és un mot rar, *βροχίς, -ιδος*, molt poc important i a penes conegut (almenys en el grec antic corrent), sens dubte derivat de *βρέχω* 'jo mulló, humitejo', amb el sentit de 'arruixo de líquid'. En llatí tal hellenisme no està documentat en absolut, i si un mot d'aquesta forma hagués passat al romànic hauria hagut de ser en una forma oc. *brotz, fem., i fr. *bruiss.

M-L sembla vacillar davant aquesta idea, i Wartburg (de tendències grecòmanes, com és sabut, i, 548) l'accepta decidit; segurament inclinant-se davant l'autoritat de Wartburg, admeté aquest origen, per al mot de la Gaufrzenca, Vendryes (*BSL* xxv, 40, seguit per Weisgerber, *Spr. d. Festlk.*, p. 195). S'hi oposà amb raó Bloch: «*broc*, sorte de vase: emprunté de l'anc. prov. *broc*, même sens, pour lequel on a proposé gr. *brokhis* 'pot', mais qui peut être le BROCCUS pris substantivement, le broc étant remarquable par son bec saillant, voir *broche*; peu répandu en gallo-roman». Però aquesta raonable objecció ha estat ofegada, en la 2.ª ed. de Bloch, per Wartburg, que imposà pòstumament a Bloch la seva improbable etimologia grega. No dubto que cal fer marxa endarrere i, eliminant aquest «hellenisme» arbitrari, tornar a la identitat de les dues accs. del mot romànic de procedència pre-romana.

DERIV.: D'un encreuament de *broc* amb *bec* (o amb *brec*): *brec* 'broc de la ferrada de munyir' mall. (Manacor, *BDLC* vii, 179) i men. 'broc d'una cadufa o tassó d'argila' (Ciutadella, Moll, *Misc. Alcover*, 429); també usual a l'Alt Pallars (*brec del barral per beure*, a Esterri de Cardós, 1934) i en el Segre Mj. (*un càntir asbrecat* 'sense broc' a Alinyà, 1957). *Broquet* 'boquilla de pipa' empord., mall., men. (Camps Mercadal, *Folkl. Men.* i, 93), eiv. (PzCabrero). *Broqueta* [1442]; *broqueter*. *Broquinyot*.

Per altra banda, de *broc* de vinya deriven: *brocada* 'tros de sarment...' [1399, B. Metge, *Somni* iv; «de cep corcat / sarment plantada, / ni de brocada / ni d'esporguim, / tart fa rahim / ni cabrerots», *Spill*, 13450; la *brocada* 'els sarments laterals d'una branca de cep, oposat al *cap-padre* o sarment principal' (en el Priorat, Porrera, 1935); allí mateix i a Torroja m'ho definiren «l'arrencada dels sarments»; també en les parres: «tota una brocada de parra que en collien molts quilos de *grumets*» a Bassella, 1957; «en Alicante, al podar las cepas dexan en cada una 3 ramos,